

ANNE VAN ZWIETEN

DE
SETARSPELER

Een ontheemde man, een kunstwerk
en een verloren liefde

SEPTEMBER

ANNE VAN ZWIETEN

DE SETARSPELER

SEPTEMBER
UITGEVERIJ

Proloog

Verslagen loop ik over het terrein van het asielzoekerscentrum naar de uitgang. Mijn reis naar Middelburg was vergeefs. Mijn benen voelen zwaar, ik wil niet weg van de plek waar ik haar voor het laatst zag, waar we afscheid namen. Zilan was sterker dan ik. ‘Het zal niet lang duren voor ik mijn verblijfsvergunning krijg, Daijri,’ zei ze, ‘dan zijn we weer samen.’

Bij het hek draai ik me nog een keer om en kijk naar de buitenruimte waar Zilan me leerde tennissen. Ik hoor haar lach, hoog, spottend, als ik de bal missloeg. Ik voel haar armen, haar borst tegen mijn rug toen ze me voordeed hoe ik het racket moet vasthouden. Haar adem in mijn nek, haar haar tegen mijn wang, haar geur. Hoe kan ze verdwenen zijn, de vrouw die zo veel van me hield. We zouden gaan trouwen.

Ineens nam ze haar telefoon niet meer op. Ze lijkt van de aardbodem verdwenen en niemand kan me vertellen waar ze is.

Eén

Over het smalle schelpenpad loop ik naar het bosachtige park. Rechts drassig weiland, waar een groepje ganzen naar de slootkant waggelt, en links de volkstuin met kleine kassen, vies van het vele regenwater. Aan het eind van het smalle pad ligt de kwekerij met de landwinkel. Alles op het terrein is hetzelfde en toch niet. Voor mij niet.

Stil kijk ik naar het grote stenen gebouw waar ik vorige maand nog woonde. De vastgoedondernemer van wie ik mijn woonruimte antikraak huurde, had plannen met het pand, dus ik moest eruit. Het pand staat op een uniek terrein achter het Leids Universitair Medisch Centrum. Het omvat een kasteel, omgeven door water, een aantal stenen gebouwen en natuurlijk de landwinkel met de tuin waar groente, kruiden en planten worden gekweekt. Ik voel me prettig in de stilte van deze bosachtige omgeving. Hier leefde ik als een rups in een cocon, onzichtbaar en teruggetrokken, en vond ik de bezieling terug om weer inlegwerk te maken, net als ooit in Iran. Het werd een meterslang houten inlegwerk, puzzelstukjes mozaïek als een schilderij, waar ik dagelijks uren aan werkte. Mijn vader overleed een maand nadat Zilan spoorloos was. Ik voelde me eenzaam en radeloos, en in het inlegwerk kon ik mijn emoties en herinneringen kwijt. Daardoor werd het lichter in mijn hoofd. Dan was het alsof ik me kon omdraaien en Zilan daar gewoon zou staan.

Als ik mijn ogen dichtdoe, zie ik het werk zo voor me. Het donkere hout links in de bovenhoek, dat met een ronding overgaat in het lichtere vlak waar je een draak in zou kunnen zien. Of een wolk, of een dansende figuur, net naar gelang je stemming. Ik zou er weer aan willen werken, mijn handen gaan als vanzelf, volgen het hout.

Dus, ook al kan ik er niet in, ik voel me pas rustiger als ik hier ben. Een deel van mij is nog binnen in het gebouw, het werk was te groot om mee te verhuizen.

Nu woon ik bij David. Vlak voor ik mijn definitieve verblijfstatus kreeg, werd ik van het asielzoekerscentrum van Middelburg overgeplaatst naar dat van Leiden. David werd daar als maatje aan me gekoppeld en we hielden contact. Toen ik het kraakpand moest verlaten, heeft hij me een kamer aangeboden in zijn huis, bij zijn vrouw en twee jonge kinderen. Natuurlijk ben ik hem dankbaar, maar ik verlang naar een plek voor mezelf, en Davids vrouw, Saskia, maakt me dagelijks duidelijk dat ze me liever kwijt is.

Waren Zilan en ik nog maar samen, dan hadden we vast ergens in een leuke woning gewoond.

Zilan was twee maanden na mij in Middelburg aangekomen. Tussen twee en vier uur 's middags mochten de vluchtelingen zelf koken, daarna maakten de vrijwilligers Hollandse maaltijden klaar voor iedereen die dat wilde. Ik liep met mijn tasje met benodigdheden voor het maken van *tapsi* – gebakken groente in tomatensaus – naar het grote kookeiland. En daar stond Zilan. Ze roerde in een pan, het rook heerlijk naar lamsgehakt, ui en kerrie. Ik knikte naar haar en kon mijn ogen niet van haar afhouden. De slanke handen, het fijn gevormde gezicht, de glanzende lange vlecht. Ze legde haar spatel weg, veegde haar handen af aan haar schort en keek om zich heen. Snel wendde ik mijn blik af, pakte een ui en zocht een mesje. Ik liep achter haar langs naar de la met bestek. Ze deed een pluk haar achter haar oor, het leek op het sein waarop ik wachtte. 'Dat ruikt lekker,' zei ik terwijl ik de besteklade opentrok. Ze glimlachte, draaide zich om en hield me een houten lepel voor. 'Kième, lamsgehakt,' zei ze en ze liet me proeven. Haar zwarte ogen keken me aan en ik was verkocht.

Ze was ook Koerdisch, twintig jaar en kwam uit Teheran. Ze was door haar ouders uitgehuwelijkt aan een Koerdische man, die een jaar na hun trouwen om het leven was gekomen. Haar huwelijk was niet goed geweest en haar schoonfamilie was zo mogelijk nog erger. Ze vreesde een leven als weduwe, gedoemd om binnen de schoonfamilie opnieuw te trouwen. Zelf zag ze een ander leven voor zich. Ze wilde graag natuurkunde studeren.

Daar, in die keuken in het asielzoekerscentrum, zag ik mijn vrouw staan, zeker toen we in gesprek raakten. We waren allebei alleen, ongeveer even oud en spraken dezelfde taal. Ik trok me aan haar op. Ze

had de gawe alles van de zonnige kant te bekijken. Zelf voelde ik me ontredderd in het grauwe gebouw met net zulk weer daarbuiten. De onzekerheid over hoe lang ik daar zou moeten blijven, de geluiden die dag en nacht doorgingen, de onderlinge irritaties en opstootjes, veroorzaakt door cultuurverschillen, verveling en frustratie, het maakte dat ik me regelmatig afvroeg wat er van me terecht moest komen. Zilan pakte dan mijn handen of gaf me een duw tegen mijn schouder. ‘Kom op, wat wil je dan? Iedereen wil hier weg, maak je niet zo druk. Zie dit als een tussenstop en ga in de tussentijd wat dóén.’

Als ze zo tegen me sprak, leken de problemen minder groot. Ik begon houten meubels te maken voor mijn medebewoners in het asielzoekerscentrum. Tafels, kastjes, krukjes. Zilan was een kinderopvang gestart en hield de kinderen bezig. Voor hen maakte ik houten speelgoed.

Op een heel natuurlijke manier groeiden we naar elkaar toe. We kookten samen, bedachten spelletjes voor de kinderen en zij stuurde mensen naar mij door. Maar verder ging ons contact eerst niet. Ik zat in de mannengang, zij bij de vrouwen, en overdag waren we nooit alleen. Aan niets kon ik merken dat ze mij als meer dan een vriend beschouwde. Tot ze op een keer tijdens een potje tennis de backhand voordeed. Ze stond achter me, sloeg haar armen vanachter onder mijn oksels door en fluisterde terwijl ze haar handen om mijn racket vouwde, in mijn oor: ‘Als je wilt, leer ik je vannacht in mijn kamer meer dan alleen de backhand.’

Typisch Zilan, doortastend als ze was. Ze doorzag me, ik was nog nooit met een vrouw geweest en knikte onbeholpen. Na die nacht, waarin ik voordat het licht werd naar mijn kamer terugsliep, was ik een man. Het is een cliché, maar daarom dus ook waar. Zilan was mijn meisje, mijn vrouw. Ik vond alles bijzonder en prachtig aan haar. Het kreukeltje onder haar oorlel, de manier waarop ze haar hoofd hield als ze tegen me sprak, zelfs het schokje dat haar lichaam maakte als ze in slaap viel. Ik was trots op haar en op mezelf, omdat ze bij me wilde horen. Zilan was mijn nieuwe familie, ze maakte mijn leven lichter, sterker nog, ze gaf invulling aan mijn bestaan. We hadden een gedeeld verleden en droomden van een toekomst samen.

Ik loop verder, onder de bomen door. Het is een heldere dag in februari, maar hier, onder het gebladerte, is het donker. Ik ruik de kruidige

geur van vochtige aarde. De hoge berken zijn zowel paraplu als parasol voor de sparren en naaldbomen eronder. Ik weet inmiddels precies welke stammen met hartjes en namen zijn ingekerfd. Soms raak ik ze aan, deze littekens in de boom, en glijd over de stam van een berk die eruitziet als een krant met een verbrand randje. In het water rondom het kasteel snateren eenden. Het is alsof ze me uitlachen. Die sukkel, heeft hij niets beters te doen dan hier een beetje rondhangen?

Via de kwekerij loop ik terug naar mijn fiets en rij naar het huis van David. Voorzichtig doe ik de poortdeur open en probeer deze zo zacht mogelijk weer te sluiten, ondanks dat hij klemt. Het lukt niet, dus ik duw wat harder waardoor de deur met een schrapend geluid in het slot valt. Achter het raam van de woonkamer zie ik Saskia misprijzend kijken. Ik steek mijn hand naar haar op, ze beantwoordt mijn groet niet.

Bij de achterdeur doe ik op de mat mijn schoenen uit. Terwijl ik nog vooroversta, komt Saskia de keuken in.

‘Ik dacht dat ik al eerder aan je had gevraagd met respect met onze spullen om te gaan.’

Ze draagt haar blonde haar in een knot op haar hoofd, haar witte, smalle gezicht versterkt haar pinnige karakter.

‘Ik deed het zo voorzichtig mogelijk, maar hij klemt behoorlijk,’ antwoord ik rustig terwijl ik haar aankijk.

‘Je moet de klink omhoog houden en de deur dan in het slot laten vallen, dan is er niets aan de hand.’ Ze kijkt me meewarig aan, alsof ik te dom ben om het te begrijpen. Ze wijst naar mijn schoenen. ‘Neem je die mee naar je kamer?’

Het is geen vraag.

Ik vind het ongelooflijk dat de goedgehartige David met zo’n misbaksel is getrouwd. Volgens David is het niets persoonlijks, maar is ze erg op haar privacy gesteld en moet ze gewoon erg wennen aan de nieuwe situatie. Ik wil hem graag geloven, maar door de laatdunkende blikken en manier waarop ze met me omgaat, valt ze voor mij onder het type dat ik overal tegenkom: niets tegen buitenlanders, maar liever niet in mijn buurt.

Boven, in mijn kamer, ruikt het naar een mix van lavendel en terpentijn. David heeft de kozijnen en de deur vlak voordat ik kwam opnieuw gelakt. Misschien liggen er daarom zakjes lavendel in de kledingkast, om die geur te maskeren. Maar in combinatie met de ter-

pentinelucht krijg ik er een wee gevoel van. Ik haal het pedaallemmerzakje uit het vuilnisbakje onder mijn wastafel, stop de lavendelzakjes erin, bind het zakje dicht en leg het op de kledingkast.

Op mijn bed check ik mijn telefoon. Er is een bericht van Edgar, de baas van de houtzagerij, dat hij morgen een dag werk voor me heeft. Gelukkig, iets omhanden. Ik werk er nu al een paar jaar als oproepkracht. Voor het vinden van een andere woning zou het enorm helpen als ik een vast contract kreeg, helaas houdt Edgar het af. Wouter, mijn collega, zegt dat ik er inmiddels recht op heb, maar ik wil niet riseren dat ik straks helemaal geen werk meer heb. In het voorjaar willen mensen hun tuin zomerklaar maken en dat betekent veel vraag naar steigerhouten tuinmeubelen. De grove rechte planken lijken in niets op het hout waar ik graag mee werk, er zit weinig uitdaging in het maken, maar de blije gezichten van de klanten maken veel goed.

Voorlopig moet ik het ermee doen, gisteren nog heb ik ingelogd op de vacaturebank van het uwv, om te zien of er een positieve reactie was op functies waarop ik heb gereageerd. Er waren twee reacties waarvan ik het antwoord inmiddels wel kan dromen: 'Dank voor uw interesse voor een functie binnen ons bedrijf, helaas is de keus op een ander gevallen. Wij wensen u veel succes ...' bla bla bla.

Gedachteloos steek ik mijn vingers om beurten in de gaatjes van de gehaakte sprei. Als vanzelf haken mijn vingers achter de draadjes, alsof ik aan het tokkelen ben. Abrupt haal ik ze eruit, sta op en pak een van mijn setars, een Perzische luit, blij dat ik die tenminste mee heb kunnen nemen. Ik glijd met mijn handpalm over de bolling van de klankkast, zet mijn vingertoppen op de snaren en begin te tokkelen.

Als ik er niet op speel, staan mijn setars in een hoek onder het raam. 's Nachts, als ik niet kan slapen en het blauw geruite gordijn door het openstaande raam soms wat heen en weer beweegt, kan ik ze in het licht van de straatverlichting zien staan. Ze staan er net zo verloren bij als ik me voel. Dan denk ik aan Zilan en mijn houten inlegwerk, eenzaam en alleen in het kale pand, en is het net of mijn hart breekt als een twijgje onder een schoenzool.

De nachten zijn te lang. Als ik het echt niet meer houd, ik het gevoel heb dat ik door een rietje moet ademen, sta ik op en sluip het huis uit. Terug naar 'de tuin', zoals ik het terrein in gedachten altijd noem. Gek hoe stilte op de ene plek verstikkend en op de andere bevrijdend kan zijn.

Twee

Wouter, mijn collega, staat bij de ingang van de loods een sigaretje te roken en negeert de regen die terugspat van de straat.

‘Hé, Daijri,’ roept hij boven het watergekletter uit. ‘Hoe is-ie dan?’

Wouter spreekt mijn naam altijd uit als Daairrrrie, waarbij hij de r op zijn Leids laat rollen. Hij is groot en heeft een rossige baard onder een kaal hoofd. Zijn ogen zijn zo felblauw dat ik me weleens heb afgevraagd of hij gekleurde lenzen draagt. Zomer en winter draagt hij een T-shirt dat zijn gespierde armen goed laat uitkomen.

‘Goedemorgen, Wouter, goed hoor. Wat gaan we doen vandaag?’ Ik stap de loods in, trek mijn jas uit en schud het water ervan af.

‘Steigerhout jongen, geen verrassing hè? Een loungeset met hoekbank. Maar eerst koffie, hoor.’ Hij schiet zijn peuk weg en loopt naar het zinken aanrechtblokje met een morsig koffiezetapparaat. Hij vult twee mokken tot aan de rand en reikt mij er een aan. Dit is de enige plek waar ik koffie drink. De eerste dag dat ik hier werkte en me koffie werd aangeboden, twijfelde ik. Ik drink altijd thee, maar toen René, mijn andere collega riep: ‘Of ben je zo’n mietje dat thee drinkt?’ leek het me geen goede start om te vertellen dat thee in onze cultuur verweven zit. Bij mannen én vrouwen.

Ik ben blij met Wouter als collega, we werken prettig samen. Hij geeft me het gevoel dat hij het leuk vindt om met me te werken.

René is verderop bezig hout te verlijmen. Hij kijkt kort op van zijn werk als hij me ziet, maar groet me niet. René praat alleen met me als het over het werk gaat. En dan nog alleen als Wouter er niet bij is, want dan richt hij zich tot hem en negeert mij. Ik heb zijn gedrag lang genegeerd en hem vriendelijk benaderd, maar sinds ik een keer van het toilet kwam en nog net opving hoe hij tegen Edgar, de baas, zei: ‘Kun je er geen van ons vinden? Wat moet je met zo’n aap, ik zou mijn kantoor maar goed op slot houden,’ doe ik mijn best niet meer.

Ik probeer het niet te persoonlijk te maken, al blijft het pijn doen dat mensen me puur op mijn uiterlijk en afkomst in een hokje plaatsen.

René is ouder dan Wouter, ergens in de vijftig en dikke maatjes met Edgar. Die twee kennen half Leiden en zijn nooit uitgepraat over hun gemeenschappelijke kennissen. ‘Roddel en achterklap’, noemt Wouter het. ‘Een wijf is er niks bij.’

Ik zie er niet zo veel bijzonders in. In ons dorp hield iedereen elkaar in de gaten. Man en vrouw. De bankjes beneden aan de rivier leken er speciaal voor te zijn neergezet. Een rijtje mannen in pofbroek, met zonverweerde gezichten, besprak daar de nieuwtjes en elkaar.

Na de koffie nemen we de werktekening door en lopen naar het schap waar de lange planken steigerhout liggen. Voor het grovere, splinterende steigerhout trek ik mijn werkhandschoenen aan en haal samen met Wouter een plank uit het schap.

Tijdens het werk hou ik het kantoor van Edgar in de gaten. Sinds ik bij David woon is het de eerste keer dat ik in de houtzagerij nodig ben. De vorige keer was Edgar nauwelijks op de zaak en nu zit hij de hele tijd te bellen. Het zou een fantastische oplossing zijn als mijn inlegwerk hier mag staan, het magazijn is groot genoeg, al moest ik wel wennen aan het idee van mijn inlegwerk tussen de grove planken hout en meubelstukken. Tijdens de lunch, als Edgar even bij ons komt staan, durf ik het niet te vragen. Ik sterf wel duizend doden voor de reacties. Ik hoor het René al zeggen: ‘Nou, laat eens zien dan, dat zogenaamde kunstwerk van je.’ Dat hij en Edgar beste maatjes zijn helpt niet bepaald mee. Voordat ik Edgar kan aanspreken, heeft hij de houtzagerij alweer verlaten.

Wouter wordt naar voren geroepen om klanten te woord te staan. Het fotootje van Zilan, in het hoesje van mijn telefoon, brandt in mijn zak. Op dit soort momenten is het alsof ze me toespreekt. Zij had een natuurlijk zelfbewustzijn en met haar directe manier van spreken dwong ze automatisch respect af. Ze was pas een paar weken in Middelburg toen ze zonder enige terughoudendheid om een ruimte in het asielzoekerscentrum vroeg waar ze de kinderen kon bezighouden. ‘Ik wil wat doen,’ zei ze. ‘De dagen hier duren me te lang.’ Je mag niet werken, niet naar school. Het is wachten op je verblijfsstatus. Ze regelde tafeltjes, stoelen en een speelkleed en begon. Haar daadkracht werkte aanstekelijk en zo begon ik met het maken van meubels op

maat, zodat mijn medevluchtelingen een persoonlijk tintje aan hun kamer konden geven.

Toen ik vanuit Middelburg overgeplaatst werd naar het asielzoekerscentrum in Leiden zag het er gunstig voor me uit, mijn overplaatsing betekende dat ik vrijwel zeker een verblijfsstatus zou krijgen en in Leiden een eigen woning zou krijgen. Voor mijn vertrek uit Middelburg hadden Zilan en ik aangegeven dat we al bijna drie jaar een relatie hadden en graag bij elkaar wilden blijven. Maar aangezien we officieel niets van elkaar waren, werd daar geen rekening mee gehouden. Het was hopen op een snelle verblijfsstatus voor Zilan en ondertussen zou ik proberen wat op te bouwen en werk te vinden.

Met een treinkaartje was ik op de trein gezet en in Leiden stond David me op het perron op te wachten, hij was door Vluchtelingenwerk aan mij gekoppeld. Hij nam een tas van me over – meer dan twee tassen had ik niet – en begon te lopen. David vertelde dat hij van oorsprong uit Groningen kwam, geneeskunde had gestudeerd, het niet af had gemaakt, daarna psychologie, ook niet afgemaakt en dat hij sinds twee jaar als maatschappelijk werker in dienst was van de gemeente Leiden en daarnaast als vrijwilliger voor Vluchtelingenwerk werkte. Hij was lang, ik moest naar hem opkijken, veel Nederlanders zijn lang, weet ik nu. Ik schatte hem iets ouder dan ik, destijds tweeëntwintig, en zijn lome manier van bewegen en praten stelden me gerust.

Het asielzoekerscentrum in Leiden ligt pal achter het Centraal Station, een oud, dertien verdiepingen tellend gebouw, grauw en somber. Bij binnenkomst werd ik bij de receptie ingeschreven en ging David met me mee een kamertje in, waar mij de regels van het asielzoekerscentrum werden verteld door een dame die mij vervolgens wegwijs maakte in het gebouw. David liep mee naar mijn kamer en vertelde me dat er in mijn gang veel Koerden en Armeniërs zaten. Hij zette mijn tas op het bed, gaf me een lichte boks tegen mijn schouder en zei: ‘Het komt goed, echt.’ Ik wist niet wat hij daar precies mee bedoelde, maar zijn belofte over twee dagen bij me langs te komen, gaf me wat houvast.

Daar zat ik dan, in dat treurige kamertje. In Middelburg hadden Zilan en ik een bepaalde status door wat we organiseerden, we hadden leuke contacten opgebouwd. In Leiden moest ik opnieuw beginnen. Maar daar had ik helemaal geen zin in, ik wilde dat Zilan zo snel mo-

gelijk bij me zou zijn, dat we zo snel mogelijk met ons leven samen konden beginnen, buiten de muren van het asielzoekerscentrum. Al kon niemand me exact vertellen hoelang dat zou duren.

Mijn zakgeld ging de eerste maand vrijwel helemaal op aan telefoontjes naar Zilan. Tot ze van de ene op de ander dag haar telefoon niet meer opnam.

Het klopte niet, Zilan zou me niet zomaar niet meer willen spreken, ze zou me nooit in de steek laten. Ik was in paniek en maakte me zorgen, ik was bang dat ze een ongeluk had gehad en ergens in het ziekenhuis lag. Navraag bij het asielzoekerscentrum hielp niet, door de bureaucratie en privacyregels mochten ze me geen informatie geven. Ook Davids hulp mocht niet baten. Hem werd medegedeeld dat Zilan nog steeds in het asielzoekerscentrum zou wonen, maar waarom nam ze dan niet op, waar was ze? Ik belde een Irakees met wie ik goed bevriend was geraakt, maar hij zei dat hij Zilan nooit meer zag. Ik was radeloos. Ze was weg, ze leek zomaar van de aardbodem verdwenen te zijn.

Ik leefde niet echt. David stoomde me klaar voor mijn leven als statushouder. Hij ging mee naar instanties en oefende naast de verplichte taal cursus Nederlands met me, totdat ik me zelfstandig kon redden. Ik had blij moeten zijn, het was gelukt, ik mocht in Nederland blijven. In plaats daarvan sleepte ik me de dagen door die voor me lagen en piekerde 's nachts over manieren om Zilan te vinden.

Wouter is terug en haalt me uit mijn mijmeringen, samen werken we gestaag door en om drie uur staan een hoekbank, stoel en vuurtafel klaar voor bezorging. Vlak voor ik mijn jas aantrek hoor ik een bliepje op mijn telefoon. Er is een mail binnengekomen: ook de derde sollicitatie bij een timmerbedrijf is op niets uitgelopen. Wederom een afwijzing, nog voordat ik zelfs maar ben uitgenodigd voor een gesprek. Ik vloek binnensmonds, waarom krijg ik nergens de kans te laten zien dat ik een kundige kracht ben?

Vanaf de houtzagerij fiets ik naar het terrein om mijn frustratie van me af te lopen. Zo langzamerhand geloof ik dat het echt waar is dat

mijn sollicitaties aan de kant geschoven worden zodra ze mijn achternaam zien. Het is om moedeloos van te worden. Met mijn hoofd weggedoken in mijn capuchon moet ik aan mijn vader denken. *Dajiri, maak jezelf nooit kleiner, hoofd omhoog* was een gevleugelde uitspraak van hem. Hij wilde ons graag zelfrespect meegeven, trots. Al kwam hij zelf nooit in verzet, hij ging conflicten liever uit de weg. Ons, dat zijn mijn twee oudere broers en mijn zusje, Azade. Eergisteren nog zag ik tijdens het facetimen mijn eigen lichtbruine ogen in de hare. Als ik aan haar denk, moet ik glimlachen, al drukt het zwaar op mijn borst. Ik mis mijn familie en ons dorp in de bergen. De rivier die ons dorp in tweeën splitst, de kleine watervallen, zelfs de geur van ezelpoep en het klakkende geluid van hun hoeven in de straatjes. In de tien jaar dat ik er weg ben, is dat niet veranderd. Maar bovenal mis ik mijn vader, zijn warmte en zijn eeltige handen om de mijne.

Mijn vader was een rustige, dromerige man. Hij trok zich graag terug in het schuurtje, bij de geiten en de ezel. Daar had hij achter de geurige strobalen en verzameling houten planken een kleine werkplaats gecreëerd waar hij zich aan zijn hobby wijdde, het maken en bespelen van de setar. Uren konden we daar in stilte werken, met alleen het geluid van de guts en de hamer. Als de verkoop van ons fruit op de markt was tegengevallen, wist ik aan de manier waarop hij de nog halfvolle manden vanuit de laadbak op de grond zette dat hij naar het schuurtje zou gaan. Ik kan hem zo uittekenen, hoe hij met zijn verweerde handen over het hout gleed, de hals van de luit streelde en met zijn wijsvinger over de snaren tokkelde. Hij speelde tot de muziek hem zijn optimisme teruggaf. Het hout bewerken, het schaven, het lijmen en het vormen, maakten hem rustig. Ik vond het heerlijk om naar hem te kijken en hij vond het leuk mij het ambacht te leren. Ik heb vaak gedacht dat hij liever daarmee zijn brood had willen verdienen, maar alles wat met kunst en muziek te maken had, was jarenlang verboden in Iran. We verborgen onze setars achter de strobalen en houten planken.

Mijn vader en ik, later met Azade erbij, we waren een drie-eenheid. Als we ons veilig waanden en 's avonds in het schuurtje zachtjes tokkelden, Azade die zong, het zijn momenten waar ik met weemoed aan terugdenk. De schemering die langzaam vanuit de bergen over het dorp viel, vader die de lantaarn aandede – voorzichtig jongens, nooit

te dicht bij het stro – de geur van hout en stro, het geritsel van de geiten en het bijna-donker, zodat we in het vlammetje alleen elkaar zagen, die intimiteit van ons eigen miniuiversum, was nergens mee te vergelijken. Dat gevoel was ik kwijt op het moment dat ik uit Iran vertrok, en dat vond ik terug bij Zilan. Een gevoel van thuiskomen.

Ik vervolg mijn weg langs de beuken en sparren met groepjes sneeuw-klokjes ertussen. De witte klokjes bungelen teer en kwetsbaar boven de donkere aarde. Het is fris, maar toch voelt de lente dichtbij.

Ik slenter door en kijk naar de grond. *Hoofd omhoog, jongen*, hoor ik mijn vader opnieuw zeggen. Ik voel een schokje in mijn lijf, het is alsof hij me ziet. Schuld bewust kijk ik voor me uit, de weg af. Ik lijk zelf wel een sneeuw-klokje, kom op zeg, raap jezelf bij elkaar, Daijri. Als schriftelijk solliciteren niet werkt, pak je het anders aan. Ga er gewoon op af, persoonlijk. Brutaal, zonder afspraak, zo spreek ik mezelf streng toe. Doodeng maar hopelijk succesvoller. Wie niet waagt, wie niet wint. Ik recht mijn rug, inmiddels ben ik bijna bij het pand waar ik vroeger woonde.

Een harde klap, een dof nagalmend geluid van iets wat op ijzer terecht komt, doet me opschrikken. Het komt uit de richting van het pand. Snel loop ik door en mijn vermoeden wordt bevestigd. Ze zijn begonnen met de sloop. De hoge dubbele voordeur staat open en twee mannen dragen een oud bankstel uit het gebouw en kiepen het met enige moeite in een container. De houten poten van eetkamerstoelen steken als die van dode koeien boven de rand uit. De schrik slaat me om het hart, mijn inlegwerk! De mannen kijken naar me als ik gehaast naar het raam van mijn oude kamer loop en naar binnen tuur. Als ik mijn hoofd zover mogelijk naar links draai, zie ik tegen de muur de contouren van het houten inlegwerk onder het laken. Opluchting ontsnapt uit mijn keel. Ik kijk om me heen waar de werkers zijn, dan hoor ik ze in de hal. Er zijn veel spullen achtergelaten, ik zie een home-trainer, een verdorde ficus, een volle vuilnisbak, een spiegel en een bureau met ouderwetse typemachine erop.

‘Ik, eh,’ stamel ik. ‘Mag ik wat vragen?’

De mannen tillen net het bureau op en kijken me verstoord aan. De grootste man kijkt even naar de kleinere en knikt naar hem. Ze zetten het bureau weer neer.

‘Ja?’ zegt de grootste niet onaardig.

‘Zouden jullie alsjeblieft kunnen wachten met het leegruimen van die kamer?’ Ik wenk ze naar buiten en wijs naar mijn oude raam. ‘Daar, achter dat laken, staat mijn kunstwerk. Het was te groot om mee te nemen, maar hoogstwaarschijnlijk heb ik nu een plek waar het kan staan.’ Ik hoor dat mijn stem hoger is dan normaal.

Ze werpen beiden een blik door het raam naar binnen. ‘Zo, dat is inderdaad een behoorlijk kunstwerk,’ zegt de grootste van de twee. ‘We hebben nog wel even werk, maar ik zou niet te lang wachten. Aan het eind van de week willen we beginnen met het strippen van delen van de vloer, dan moet het wel leeg zijn.’ Hij knikt me vriendelijk toe. ‘Lukt dat, maatje?’

‘Ja, ja,’ antwoord ik snel. ‘Dat moet gewoon. Dank je.’

De mannen gaan weer aan de slag. Ik kijk nog eens door het raam. De lakens waarmee ik het heb afgedekt zijn er half afgededen, een deel van het werk is zichtbaar. Het voelt net alsof ik er zelf halfnaakt sta. Tot nu toe heeft alleen een huisgenoot het gezien, toen ik eraan werkte en mijn deur openstond.

‘Wat wordt het?’ vroeg hij.

Ik kon er geen antwoord op geven. Wat wordt het, wat is het? Het meest zinnige antwoord dat in me opkomt was: dat ben ik. Maar wie zal dat begrijpen? Mijn jeugd, mijn vlucht, Zilan, mijn dromen en toekomst, alles zit in dat mozaïek. Vasthouden en loslaten. De puzzelstukjes van mijn leven.

In mijn dromen zie ik mezelf weer zoeken naar het juiste stukje hout, de juiste kleur of vorm en dan weet ik weer precies bij welk element ik binnensmonds vloekte omdat er een stukje afbrak of niet paste.

Ineens voel ik een schokje in mijn hart, de losse stukjes! Her en der heb ik puzzelstukjes van de mozaïek ongelijmd gelaten. Die ongelijmde stukjes hebben een extra betekenis, omdat ik bij het maken ervan ergens speciaal aan dacht, of aan iemand. Ik voelde de innerlijke behoefte die stukjes te merken, als herinnering voor mezelf. Op de achterkant heb ik er met potlood op geschreven. Die stukjes heb ik in een doosje achter het werk geschoven, toch? Ik twijfel ineens, ik moet er niet aan denken dat het al in de container ligt. Zenuwachtig woel ik met mijn handen door mijn haar. Morgen fiets ik naar de houtzagerij, ik móét aan Edgar vragen of het in het magazijn mag staan.

Drie

René staat bij Edgar in zijn kantoor. Edgar steekt vanachter het glas zijn hand naar me op. 'Ik heb je vandaag niet nodig, hoor,' roept hij door de openstaande deur.

Ik steek mijn duim op, knik dat ik dat weet en blijf staan. Edgar gebaart met zijn handpalmen geopend 'Wat?'

René kijkt verstoord, hij zit op het puntje van Edgars bureau.

Ik loop naar de deuropening van zijn kantoor. 'Kan ik je even spreken?'

'Kom maar.'

Ik stap het kantoor binnen en kijk even van René naar Edgar.

Edgar begrijpt het. 'Ik zie je straks weer,' zegt hij tegen René.

René komt langzaam van het bureau af en sjokt met koele blik naar mij toe.

'Wat heb je op je hart?' vraagt Edgar vriendelijk. Hij ordent wat stapeltjes papieren.

'Ik vroeg me af of het mogelijk is om hier ergens in het magazijn of zo een houten plaat te stallen,' stamel ik onhandig.

'Een houten plaat? Hebben we daar nog niet genoeg van?' Edgar lacht. 'Wat voor houten plaat, heb je wat over, of zo?'

'Ik eh.' Ik kijk naar mijn handen en dan weer naar Edgar. 'Nou eigenlijk is het een groot houten kunstwerk waar ik al een poos aan werk.'

'Een kunstwerk, dat wist ik niet van je. En waarom moet het dan nu ineens hier staan?'

Ik leg uit wat er aan de hand is. Ik merk dat ik zachter ben gaan praten.

Edgar is gestopt met ordenen en leunt tegen de rugleuning in zijn stoel. 'Dat lijken me geen ideale omstandigheden voor je, Daijri.' Hij kijkt even nadenkend opzij. 'Ik heb er geen bezwaar tegen dat het hier

staat, als je er maar niet tijdens je werk mee aan de slag gaat.’

Ik neem een hap lucht, ongemerkt heb ik mijn adem ingehouden. ‘Dat is heel fijn, erg aardig, dank je wel. Het is wel groot hoor, zes meter,’ zeg ik er snel achteraan.

‘Zes meter? Toe maar. Nou raak ik wel benieuwd naar dat kunstwerk van je.

‘Als je het morgen voor of na openingstijd ophaalt, kun je Wouter of René vragen voor je te rijden, je mag onze vrachtwagen wel gebruiken.’

Dankbaar kijk ik Edgar aan. Ik kan hem wel zoenen

In de werkplaats begroet Wouter me. ‘Wat moest jij bij Edgar?’

Ik vertel hem over het gesprek en vraag of hij me wil helpen.

‘Tuurlijk, jongen, geen probleem. Tjee, stille wateren hebben diepe gronden. Die Daijri is kunstenaar.’

Ik lach verlegen. Weer op de fiets, rijd ik een stukje met mijn handen los, mijn armen wijd, zo heerlijk vrij, als een vogel zwevend op de thermiek. Het feit dat ik morgen mijn handen over het hout zal laten gaan, de mengeling van hout en lijm, scherp en kruidig, prikkelend in mijn neus, geeft me een blij en opgewonden gevoel. Ik kan niet wachten.

In die flow kijk ik opnieuw in de vacaturebank van het uuv van gisteren. Ik zie dat de vacature bij een ander timmerbedrijf nog openstaat. Het is maar voor twintig uur, daarom heb ik er eerder niet op gesolliciteerd, dit keer schrijf ik het adres en de naam van degene die ik moet hebben op en spring weer op de fiets om mijn voornemen van gisteren uit te voeren. Het bedrijf is gespecialiseerd in teakhouten tafels en als ik aan kom rijden, zie ik dat ze een enorme showroom hebben. Nergens mannen in werkkleding, wel een mevrouw achter een chique receptie in de showroom. Ik begroet haar, de vrouw kijkt op van haar scherm en glimlacht geforceerd naar me.

‘Wat kan ik voor u doen?’

‘Er staat een vacature open en ik dacht, ik kom eens kennismaken,’ zeg ik zelfverzekerder dan ik me voel.

‘Hebt u gesolliciteerd?’

‘Nog niet, maar...’

De receptioniste onderbreekt me. ‘Dus u hebt geen uitnodiging voor een gesprek?’

‘Nee, ik wilde graag nu, op een persoonlijke manier, komen solli-

citeren.’

‘Zo werken we niet,’ zegt de receptioniste behoorlijk bits. ‘En meneer Zandstra is trouwens momenteel niet aanwezig.’

Daarmee haalt ze mijn plan onderuit. Ik weet even niet wat ik nog kan doen of zeggen.

‘U moet gewoon schriftelijk solliciteren,’ zegt de vrouw. ‘Maar ik kan wel uw naam en telefoonnummer noteren en doorgeven dat u langs bent geweest,’ zegt ze ineens toch toeschietelijk.

Ik bedank haar. Als ze haar belofte nakomt, zal mijn sollicitatie toch meer opvallen.

Bij David thuis klap ik de laptop open en stuur mijn sollicitatie op, daarin vermeld ik ook dat ik ben langs geweest. Daarna kijk ik of ik mail heb van de woningbouwvereniging. Helaas is dat niet het geval. Ik ga verschillende verhuursites af. Overal zijn de wachtlijsten lang. Antikraak is er momenteel niets vrij en eigenlijk wil ik dat ook niet meer. Ik ben achtentwintig en wil me zo graag ergens echt kunnen settelen. Tien jaar in Nederland en nog steeds starter, confronterend.

Toen ik in Nederland aankwam, regende het dat het goot. Vanuit de trein zag ik mensen onder grote paraplu’s of met capuchons op de fiets. Niemand leek elkaar te zien, iedereen had haast. Alles was recht en afgemeten. De straten, de huizen, de lantarenpalen, zelfs de bomen langs de kant van de weg. Ik was Iran ontvlucht, maar voelde hier dezelfde onrust. Als een deinend schip op wrede golven. Ik voelde me verdwaasd en ontheemd in een voor mij totaal onbekende wereld en kon me met geen mogelijkheid een voorstelling maken van mijn leven in Nederland.

Met mijn laatste geld heb ik mijn nachten in een hotel doorgebracht, tot ik genoeg moed had verzameld om me bij het vreemdelingenloket in Amsterdam te melden.

Ik werd door de vreemdelingenpolitie naar het aanmeldcentrum Schiphol gebracht. Daar kreeg ik een Iraanse tolk toegewezen en werd door de ind verhoord. Ik durfde niet vrijuit te spreken vanwege die tolk. Wat zou hij doorspelen naar Iran?

Toen ik uit Iran vertrok, dacht ik niet dat dat voor altijd zou zijn. Ik zou een paar jaar verdwijnen om mijn dienstplicht te ontlopen en dan weer terugkeren. Hoe naïef was ik. Om terug te kunnen, zou ik mijn

dienstplicht af moeten kopen met een bedrag dat ik nooit bij elkaar kan sparen. En al was het me gelukt om het geld bijeen te krijgen, dan nog had ik niet terug gekund. Ik heb verhalen gehoord van teruggekeerde Koerden die direct werden vastgezet en door de Revolutionaire Garde ondervraagd tot ze namen gaven van verzetsstrijders. Het doet er niet toe of je er zelf bij betrokken bent, iedere Koerd kent mensen bij de pkk, kdp of andere verzetsgroepen. Er moeten koppen rollen, de jouwe of die van je familie of broeders, zo werkt het. Zelfs hier ben ik niet helemaal veilig. Dus ik was doodsbang om mijn familie, in het bijzonder mijn oudere broers, Erez en Beyar, die daadwerkelijk in het verzet zitten, in gevaar te brengen.

Mijn broers zijn tijdens hun dienstplicht gerekruteerd voor het Koerdisch verzet, in het diepste geheim uiteraard. Zij vonden dat een eer. Zelf wilde ik pertinent niet leren vechten en al helemaal niet voor het Iraanse leger. Erez en Beyar hebben veel meer van het extraverte en stoere van mama. Voor geen gat te vangen. Snelle denkers, gevat en principieel. Sindsdien waren ze soms dagen, weken de bergen in. Het gaf een onbekende spanning in huis. Moeder was trots op ze, vader werd naarmate ze langer wegbleven, met de dag grauwer. Hij was een familieman die het nest het liefst bij elkaar hield. Soms, als hij schimmen in de bergen leek te herkennen als mijn broers, sprong hij op en haastte zich naar de brug waarover ze zouden aankomen, ontgoocheld als ze het niet bleken te zijn. Hij was het er niet mee eens geweest, de politiek hield hij het liefst buiten de deur, buiten ons dorp waar het leven eenvoudig en overzichtelijk was. Zo had hij het graag. Als mijn broers het thuis over het grotere plaatje hadden, over een onafhankelijke Koerdische staat, kapte hij dat af of trok zich eenvoudigweg terug.

De sfeer in huis veranderde. Mijn ouders zaten niet meer op één lijn. Al bleef mijn vader dol op mijn moeder, hij droeg haar op handen. Als de granaatappelbomen in bloei stonden, riep hij Azade bij zich en liet haar de roodoranje bloemen naar mijn moeder brengen. Zij op haar beurt wierp hem dan als hij thuiskwam kushandjes toe, dat was hoe ik het gewend was geweest. Een harmonieus, warm gezin. Maar het geweld waar we ongewild mee werden geconfronteerd, maakten de verschillen tussen ons onderling duidelijker zichtbaar, helemaal na wat mij als zeventienjarige in Teheran overkwam.

Met een schok ruk ik me los uit mijn gepeins. Hoe laat is het? Ik zou vandaag koken.

Met David en Saskia heb ik een vast bedrag afgesproken dat ik iedere week contant betaal. Het is niet meer dan een bijdrage in de kosten, heel gul van ze. Ik probeer zo onzichtbaar mogelijk te zijn en doe mijn was als iedereen slaapt. Alleen 's avonds eet ik met het gezin mee. Gisteren heb ik aangeboden om deze avond te koken.

‘Als het maar niet te scherp is,’ zei Saskia.

Zoals veel Nederlanders eten Saskia en David altijd rond zes uur. Ik vind het moeilijk in te schatten hoelang ik met de bereiding bezig zal zijn, dus ik neem het liever ruim. Ik leg alles wat ik nodig heb op het aanrecht. Zo zachtjes mogelijk open en sluit ik lades en kastjes op zoek naar messen, snijplankjes, pannen en kruiden. Alsof ik een indringer ben, zo ga ik de keuken door. In de hoop Saskia te ontlopen, die wellicht anders komt kijken, maar ook omdat het ongemakkelijk voelt in andermans huis rond te snuffelen.

Ik schil de aardappels tot het aanrechtblad vol ligt met aardappelslingers. Daarna snij ik ze tot dobbelsteentjes. Van de venkel gebruik ik alleen het groen, hak het grof, tot ik drie handen vol heb. Als het water kookt, giet ik de rijst vanuit een diep bord in het water. Net zoals mijn moeder dat altijd deed, dompel ik het bord na zodat alle rijstkorrels in het water verdwijnen.

Na een tijdje voel ik iets achter me en kijk om. De keukendeur naar de gang staat op een kier, mijn blik gaat omlaag, twee staartjes piepen vanachter de deur tevoorschijn maar verdwijnen even snel weer. De deurknop staat nog omlaag.

‘Kom maar hoor, Sophie.’

De deur gaat verder open. Ze zegt niks.

‘Kom je helpen?’

Ze knikt en komt bij het aanrecht staan. Haar kruin op gelijke hoogte met het aanrechtblad.

‘Je moet even een stapje opzijaan, want ik ga heet water afgieten.’

Ze kijkt toe hoe ik de aardappels en rijst in een vergiet laat uitlekken en in een andere pan wat nieuwe aardappelblokjes in olijfolie bak. Daar gaat het rijstmengsel met venkel weer bovenop. Ik schuif de kruidenpotjes wat naar voren.

‘Wil jij de kruiden even aangeven?’

Voorzichtig vouwt ze haar kleine handjes om de glazen potjes en kijkt geconcentreerd naar me op. Het ontroert me, ik zie Azade voor me, jonger nog, bij mijn moeder in de keuken. Ik strooi de saffraan en kurkumapoeder erbij en roer alles met een houten lepel door elkaar.

‘Waar heeft je moeder de theedoeken? Weet je dat?’

‘Ja hier.’ Triomfantelijk opent Sophie het linkeronderdeurtje en wijst.

Ik pak er een uit, vouw hem open en plaats deze tussen de deksel en de pan.

‘Waarom doe je dat?’

‘Zo stoomt het zachtjes gaar.’

Daarna maak ik aluminium pakketjes van de vis en gaar deze in de oven.

Ik merk hoe Sophie me observeert terwijl ik het gebruikte materiaal zo veel mogelijk afwas en opruim. Ik glimlach naar haar, pak twee aardappelslingers en leg ze om haar oorschelp. Ze giechelt en loopt, haar hoofd stijf, naar de spiegel in de gang. Als ze terugkomt zegt ze:

‘Jij doet alles heel langzaam. Mama doet altijd alles heel snel.’

‘Ja, vind je?’ lach ik. Ik buig naar haar toe en fluister: ‘Nu komt het leukste.’

Samen doen we alvast aardbeienijs in bakjes, mixen de slagroom en verstoppen de toetjes boven in de koelkast.

De maaltijd valt in de smaak. ‘Lekker hoor,’ zegt David. ‘Vind je niet, Sas?’

Saskia knikt zuinigjes.

Na het eten help ik met afruimen. In de keuken botsen Saskia en ik bijna tegen elkaar op.

‘Laat mij het maar doen,’ zegt ze. ‘Je loopt me hier in de weg en ik wil alles weer op de vaste plek,’ zegt ze, alsof ik haar keuken in wanorde heb achtergelaten.

Op mijn kamer luister ik naar De Kamkars, een ensemble van zeven Koerdische broers en een zus. Het inspireert me om mijn setars uit de hoek te halen. Met mijn ogen dicht ga ik op in mijn spel, tot er op mijn deur wordt geklopt. Ik verwacht Saskia die zegt dat ik moet stoppen omdat de kinderen naar bed gaan, maar als ik mijn kamerdeur opendoe is het tot mijn verbazing Sophie.

‘Wil je zien waar ik muziek op maak?’

Ze knikt en loopt achter me aan. Op een afstandje blijft ze staan terwijl ik mijn setar weer pak en haar de tweede aanreik.

‘Kom maar, dan mag je hem vasthouden.’

Ze doet wat stapjes naar voren en pakt de setar bij de lange hals vast.

‘Ga maar op mijn bed zitten.’ Ik doe haar voor hoe je hem vasthoudt en moedig haar aan te tokkelen.

Voorzichtig probeert ze het. Ze lachte verlegen naar me.

‘Heel goed. Zal ik wat voor je spelen?’

Ze knikt.

Ik speel het kinderliedje ‘Helin’ dat mijn vader vroeger speelde als slaapliedje. Het was lang geleden dat ik het gespeeld had, maar mijn vingers zijn het niet vergeten.

‘Nog eentje?’ vraag ik als het liedje afgelopen is.

Sophie knikt weer.

‘Wat ik net speelde was een slaapliedje, maar vaak vertel je met de setar een verhaal. Wat ik nu ga spelen gaat over een klein meisje dat vriendschap sluit met een gerbil, dat is soort muis met een wit randje boven de oogjes en een kwastje aan zijn staart. In mijn land, Iran, komt dit diertje veel voor. De gerbil wacht elke middag in het schuurtje tot het meisje uit school komt en hem komt aaien.’

‘Ik hou van dieren, ik wil graag een hamster, maar het mag niet van mama,’ zegt Sophie, terwijl ze in afwachting van het liedje meer rechtop gaat zitten.

Ik vertel haar niet dat het verhaal slecht afloopt, de vader van het meisje doodt haar dierenvriendje. Ik pak mijn setar op en speel. Onderwijl kijk ik naar de kleine Sophie, hoe ze daar zit met haar handen in haar schoot, de blonde haren in een knotje op haar hoofd. Ademloos kijk ze toe. Het raakt me. De laatste keer dat ik voor iemand speelde, was toen ik nog in het asielzoekerscentrum zat, nog samen met Zilan. ’s Morgens begonnen we haar kinderopvang met muziek.

Sophie huft van het bed als het liedje klaar is. ‘Mooi,’ zegt ze en ze huppelt mijn kamer uit.